مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

دوکتور محمد عثمان تره کی

۲۰۱۹/۰۳/۱۱

د ډیورند ترون د حقوقی اړخ لنډ تاریخ

«لاندنی مقاله د نړیوالو حقوقو پر بنسټ، د ډیورن د ترون ارزوني په هکله خورا ارزښتناکه منځپانګه لري، چي کلونه مخکي خپره شوي وه.د موضوع د مبرمتوب له کبله، ما د لیکني د بنې له سمون وروسته له تره کي صاحب څخه هیله وکړه، چي لیکنه یو ځل بیا د خپل نظره تیره کړي.هغه دا مهرباني وکړه او بیا یي راته ولیکل:ٍپر متن باندي له سره کتنه وشوه، په وروستیو کرښو کی یي لږ څه سمون راوستل شو. هیله لرم ،چي په مناسب مقصد د استفادي وړ وګرځيږ»

(محمد یوسف صابر ساپی)

د نړیٔ نقشي په مخ د افغانستان د اوسنیو پولو له تثبیت څخه نږدې یوه پیړیٔ تیریږي . د افغانستان د پولو په ټاکنه کي د روسانو او انګریزانو استعماري غرضونو په کافی اندازه ځای درلود. که د ډ یورند کرښه(په ۱۸۹۳ م کال)کي د افغانستان د نورو پولو سره پرتله کړو، نو دغه تریخ واقعیت په ډاګه څرګندیږي، چي د کرښي په غزولو کی هیڅ: بشري، جغرافیایي او حقوقي ملاحظات په نظر کي نه دي نیول شوي.

هره څومره چي د ډیورند د موافقه لیک له نیټي څخه لیرې کیږو په همغه اندازه، د مسألي سیاسي او دیپلوماتیک اړخ، د افغانستان په ګټه پیاوړی کیږي او ورسره د افغاني واکمنانو له خوا د ډیورند کرښي په خلاف د احتجاج او اعتراض سیاسي ظرفیت او امکانات زیاتیږي. د ډیورند موافقه لیک څخه (۱۱۴) کاله تیریږي. پدغه موده کي د افغانستان د (۱۸) حکومتونوله جملی څخه (۴) لومړنیو حکومتونو، د باندني ګواښ او فشار لاندي د ډیورند کرښه منلی وه او (۱۴) نورو حکومتونو د هغي په وړاندی په رسمي یا غیر رسمي توګه اعتراض او احتجاج ښودلی دی.

د ډیورند قضیي د افغانستان په بهرني سیاست کي دیرکله غوره ځای لرلی دی.

د دې ټولو سره سره ،انګریزانو د نړیوالو حقوقي تعاملاتو په خلاف، د افغانستان خپلواکي د افغاني چارواکو له خوا د ډیورند کرښي د منلو پوری وتړ له. د(۱۹۲۱م) کال د کابل موافقه لیک ،چي د بریتانوي هند او اماني حکومتونو تر منځ لاسلیک شو،په (۲) ماده کی راغلي دي: « دواړه خواوي د هند او افغان پولي په هغه شان ،چي د راولپنډی د (۱۹۱۹م) کال د اګست (۸) نیټي موافقه لیک په (۵) ماده کي څرګند شوي وو، مني.»

په هند کي د انګریزي حکومت د نسکوریدو وروسته او د پاکستان د جوړیدو دمخه، د پښتنو په سیمه کي، رامنځته شوي وضعی د ډیورند ترون فسخ کولو غوښتنه کوله ، وضع دا ډول وه:

- ـ په پښتونخوا کي د خان عبدالغفار خان په مشری ،د انګریزانو څخه د پښتنو د آزادی غوښتني غورځنګ خپل اوج ته رسیدلي وُ؛
- په « بنو » کي لویه جرګه جوړه شوه او د پښتونخوا مستقل دولت د جوړیدو پریکړه یي وکړه ؛
- د پښتنوقومي جرګو استازو د کابل حکومت څخه د ډیورند موافقه لیک د لغوه کولوجدي غوښتنه کوله.

همدغه وضعه د دي باعث شوه، چي د لومړي وزیر شاه محمود خان حکومت د ډیورند ترون په یواړخیزه توګه باطل اعلان کړي .د شاه محمود خان حکومت د (۱۹۴۷ م) کال د جولای په (۳۱) نیټه، خپل دریځ د بریتانیي بهرنیو چارو وزیر ته، د یوې اعلامیي په ترڅ کي وړاندی کړ. د افغاني حکومت نوموړی دریځ د نړیوالوحقوقي موازینو سره بشپړ سمون درلود. « هر دولت حق لري په خپله خپلي ګټي وټاکي او ساتنه یي وکړي. یو دولت کولای شی پخپل مسئولیت سره ،په یو اړخیزه توګه بل لوري ته د یو یاددښت په استولو سره، هغه ترون ملغا اعلان کړي، چي ورڅخه زیانمن کیږی.»

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼي پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکي په ځیر و لولـئ

په (۱۹۴۷م) کال کې د پاکستان رامنځته کیدو وروسته ،د پاکستان د دولت مشرمحمدعلی جناح او د افغانستان د استازی نجیب الله تورواپانا تر منځ په کراچی کی یو تړون لاسلیک شو ، په نومړي موافقه لیک کې د آزادو قبایلو سیمه له صوبه سرحد او بلوچستان څخه جلا وګڼل شوه. د علی جناح د مړینی وروسته، خواجه نظام الدین د پاکستان نوی دولت مشر د مخکنی موافقی څخه څرګنده سرغړونه وکړه.
د افغانی حکومتونو سربیره ، د (۷) دورې ملي شورا هم خپل دریځ، د (۱۹۴۹م) کال په جولای کې په څرګنده توګه د ډیورند تړون په خلاف، اعلان کړ.

د ډیورند تړون د نړیوالو حقوقو په رڼا کې۱:

تر هر څه دمخه ښايي یادونه وکړو،چې افغانستان هیڅ کله هم د بریتانیا مستعمره هیواد (colonie) نه ؤ،بلکې تحت الحمایه هیواد(protectorat) ؤ.په همدې بنسټ، د ډیورند تړون حقوقی باور هغه وخت په درسته توګه ارزولی شو، چې:

- له یوی خوا، د نړیوالو تړونونو د لاسلیک کولو عمومي پروسیجر(طرزالعمل) په نظرکې ونیسو ؛
- او له بلې خوا، د بین المللی تړونو د اعتبار حقوقي معیارونه(اصول) په پام کې وساتو.

دغه دواړه :حقوقي پروسیجر او حقوقي معیارونه موږ ته د ډیورند تړون د حقوقی ارزونی ښه وسیله په لاس راکوي .

د دولتونو ترمنځ د تړونو د لاسلیک عمومي پرو سیجر:

۱- د دولتونو ترمنځ تړون د دواړو هیوادونو د صلاحیت لرونکو استازو له خوا لاسلیک کیږي. دهر هیواد د اساسي قانون له خوا د خپل دولت استازي ته دغه واک ورکول کیږی. نړیوال حقوق پوهان پدی باور دی ،چې د اساسی قوانینو ضوابط په بین المللی حقوقی نظام کی بشپړ نفوذ لری، آن تر دی چې د یو هیواد د اساسی قانون د حکمونو ، نه مراعات د تړون د باطل کیدو لامل ګرځیدی شي .
اوس راځو دې ته ،چې ایا د ډیورند تړون په لاسلیک کولو کې د دولتونو ترمنځ د دا ډول تړونونو د حقوقي طرزالعمل دا شرط په ځای شوی دی که نه:
الف ـ د ډیورند تړون د بریتانوي هند د باندینیو چارو وزیر (ډیورند) او د افغانستان امیر (عبدالرحمان) تر منځ لاسلیک شوی دی.
امیرعبدالرحمان مطلقه پادشاه ؤ او اصلاً د اساسي قانون سره آشنا نه ؤ. لدې کبله هغه د کوم اساسي قانون د حکمونو له مخې، د افغانستان د خلکو استازیتوب او د تړون د لاسلیک صلاحیت نه در لود .

ب ـ دغه مطلقیت د افغانستان په د ننه کې مطرح ؤ. د هیواد بهرنی سیاست د انګریزانو تر کنترول لاندی ؤ. له همدې کبله د ډیورند تړون په پروسیجر کې د امیر حقوقي او سیاسي باور د انګلستان د هند مستعمره هیواد د یو وزیر یعنی ډیورند سره په یوه کچه کې واقع ؤ.لدې کبله د ډیورند تړون د نړیوالو حقوقي پروسیجرله مخې ،د دولتونوتر منځ کوم تړون نه شي ګڼل کیدلی.

۲ـ د دولتونو ترمنځ تړون باید د خلکو د استازو له خوآ په پارلمان کی تصویب شي:
له یوې خوا ،داسي کوم سند ،چې د ډیورند تړون د انګلستان د عوامو مجلس له خوآ تصویب شوی وي،په لاس کې نه شته؛د بلې خوا،په افغانستان کې هغه وخت پارلمان موجود نه ؤ ،په داسي صورت کې چې د موافقه لیک د نیتی څخه دمخه، لږ تر لږه د یوی نیمي پیری راپدې خوا، لویه جرګه موجوده وه. د تحت الحمایه افغانستان امیر جرأت ونه کړ، چې د ډیورند تړون موضوع لویي جرګی ته وړاندي کړي ،لدې بیرې ،چې د استازو له هرومرو مخالفت او مقابلی سره مخامخ کیږي .
پدې ډول، د ډیورند تړون د لاسلیک بهیر، د یو حقوقي منل شوی تړون د عمومي پروسیجرد دویم شرط سره هم برابر نه دی؛

۳ ـ تړون باید د هیواد د عالی ترین مقام یعنی د دولت رئیس له خوا ومنل شي. دا یواځینی شرط دی ،چې په پدې تړون کې په ځای شوی ؤ .

۴-تړون باید د هیواد په رسمي جریده کې خپور شي . دغه تجویز د تړون د انفاذ معنی ورکوي. هغه وخت افغانستان منظم دولتي نظام نه درلود. پدې بنسټ، دغه کار هم تر سره نه شو، عامه ولس د تړون له محتویاتو څخه بې خبره پاتې شو . اوس تاریخ پوهان پدې برخه کې، چې ایا امیرعبدالرحمان د تړون انګلیسي او دري دواړه متنونه او ورسره مل نقشه تول لاسلیک کړي دي که نه، هم نظره نه دي. ځینې څیړونکي نظر څرګندوي،چې ګني امیرعبالرحمان د موافقه لیک د دري متن سره مل نقشه باندی لاسلیک ندی کړی او د موافقه لیک په متن کې د دواړو هیوادونو تر منځ

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

د پولي کلمه هم نه ده ذکر شوې.پدې ډول، د ډيورند تړون په لاسليک کولو کي د دولتونوترمنځ د تړون تړلو څلورم شرط هم نه دی په ځای شوی.

۵ ـ د دولتونو ترمنځ تړون بايد د دواړو دولتونو له خوا د نړيوالو سازمانونو (چي وروسته جوړ شول لکه جامعه ملل يا ملګرو ملتونو) د تړونونو په آرشيف کي ثبت شي.د ډيورند تړون په برخه کي دغه عمليه نه ده تر سره شوې .۲ پدي توګه، د دولتونو ترمنځ د يو اعتبار وړ بين المللي تړون د طرزالعمل د پنځو شکلي شرطونوڅخه، د ډيورند موافقه ليک په بهيرکي ،يواځي يو فرعی شرط په ځای شوی دی او څلورنور بنسټيز شرطونه نه دي په ځای شوي. په دي ځای کي ښايي يادونه وکړو،چي د يو مستعمره هيواد کورنی او بهرنی اداره مخامخ د ښکيلاک ګر دولت په لاس کي وي،په داسي حال کي ،چي يوتحت الحمايه هيواد خپلي کورنی چارې په خپله اداره کوي، اما بهرني امنيتي چارې او د بهرني سياست واګي يې د استعماری دولت له خوا اعمال کيږي.
لدې څخه څرګنديږي،چي د ډيورند تړون د دواړو خواوو: د بريتانوي هند او د تحت الحمايه افغانستان د بهرني سياست واک د انګريزي حکومت په لاس کي وُ.لدې کبله د دوو مستقلو دولتونو ترمنځ د تړون هيڅ ډول حيثيت نه لري.
د يو بين المللي تړون اعتبار يواځي د حقوقی شکلياتو رعايت سره نه دی تړلی .د دې اعتبار له پاره نور معيارونه (اصول)هم ورسره مل وي،چي په لاندې ډول ورته اشاره کيږي :

د نړيوالو تړونونو د حقوقی اعتبار بنسټيز اصول:

د دولتونو ترمنځ يو تړون د نورو حقوقی پديدو په څير، هغه وخت دوامداره حقوقی اغيزلري، چي د اعتبار وړ وي. د يو نړيوال تړون اعتبارپه دري غوره اصولو ولاړ وي:

۱ ـ د تړون لاسليک کونکی بايد د تړون تړلو اهليت او صلاحيت ولری يعنی لاسليک کونکی بايد د نړيوال حقوقي بهير غړی وي، يواځي دولتونه او بين المللی موسسي د نړيوالو حقوقي پروسو لوبغاړي دي ؛
۲-.د تړون د موضوع مشروعيت د نړيوالو تړونونو د اعتبار غوره اصل دی . د دولتونوترمنځ د تړون موضوع بايد مشروع وي.غير مشروع مسٔله د مثال په ډول، د ذروی وسلو صادرات د يو نړيوال تړون موضوع نه شي کيدلی.
۳ ـ خپل اراديت د نړيوالو تړونونو بل بنسټيز اصل دی.د تړون لاسليک کونکي بايد په خپله اراده کي خپلواکه وي. آزاده اراده د لاسليک کونکو د بشپړ رضايت ښکارندوی دی .
اوس د نړيوالو تړونونو د پورتنيو دري غوره اصولو په رڼا کی، د ډيورند موافقه ليک حقوقي اعتبار، تر څيړني لاندې نيسو:

د اهليت او صلاحيت اصل: د ۱۹۶۹ م کال د ويانا کنوانسيون د (۶)مادې له مخي ،په نړيوالو حقوقو کي

،يواځي يو خپلواک دولت او يو بين المللی اداره، د بين المللی حقوقو د متصدي په توګه د بين المللی تړون د لاسليک کولو حق لری.
د بين المللي حقوقو ټول پوهان پدی نظر دي : « کله چي يو هيواد تحت الحمايه (پروتکتورات) وي، يواځي حامي دولت (پروتکتور) د بين المللی تړون د انعقاد حق او صلاحيت لری». پدي اړه تاريخي مثالونه زيات دي. د مثال په توګه،کمبوديا په ۱۹۴۹ م کال کي د فرانسي تحت الحمايه وُ. په همدغه کال کي فرانسي د حامي (پروتکتور) دولت په څير، د تايلند سره د کمبوديا د پولو ټاکلو په مورد يو تړون لاسليک کړ.
د امير عبدالرحمان په وخت کي افغانستان د بريتانيا تحت الحمايه هيواد وُ. د هيواد د بهرني امنيت او باندني سياست اداره،د انګريزانو په لاس کي وه. يواځي انګريزانو د بين المللی تړون د انعقاد حق او صلاحيت درلود. افغاني تحت الحمايه دولت د بين المللي تړون د انعقاد حق څخه بي برخي وُ.دغه واقعيت، چي انګريز او تزاری روس په ۱۸۷۳،۱۸۷۷او۱۸۹۵ م کلونو کي د افغانستان د شمالی پولو په تعيين کي رول درلود، دا ثابتوی چي هيواد په خپل بهرني سياست کي د انګريزانو استعماري حکم لاندې او يو تحت الحمايه دولت وُ. « د پولو په اړه د انګريزانو او روسانو له خوا يو شمير هيأتونه ،په بيلو بيلو موخو،ټاکل شوی وو. لومړی پلاوی د دواړو هيوادونو د بهرنيو چارو وزيرانو (لارد کرينويل او پرنس ګورچکوف) په کچه جوړ شوی وُ. په دويم پلاوی کي انګريزی استازی(چارلس پت) او روسی استازی (کاپيتان کامروف) وو»۳ .
ددې ټولو واقعيتونوڅخه دا جوتيږي،چي د امير عبدالرحمان تحت الحمايه دولت د يو بين المللي تړون د لاسليک کولو حق نه درلود.

د تړون د مشروعيت اصل: د ۱۹۶۹م کال د ويانا کنوانسيون په (۵۳) ماده کي راغلي دي: « هغه تړون،

چي د انعقاد په وخت کي د بين المللی حقوقو د عمومی موازينو سره په تضاد کی قرار ولري ،باطل شميرل کيږي.» دغه موازين په مجموعي توګه د نړيوالي ټولني له خوا منل شوي او تر هغه وخته پوري، چي نوي حقوقي اصول د

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په څير و لولئ

هغو ځای ناستي شوي نه وي، اعتبار لري.د ډيورند موافقه ليک موضوع د پولو تثبيت ؤ. پدې اړه د تړون مشروعيت تر سوال لاندی نه راځی.

د تړون د لاس ليک کونکو خپل اراديت: هغه لاملونه، چې د لاس ليک کونکو په خپلواکه اراده آغيز اچوي او د يو تړون د بطلان سبب ګرځي، د کورنيو حقوقو څخه بهرنيو حقوقو ته لار موندلي ده، دا دي:

- تيروتنه،
- دوکه،
- اجبار،

نوموړي سببونه هر يو کولای شي، چې د لاس ليکونکو بشپړ رضايت او خپلواکه اراده تر سوال لاندې راولي او په وروستي تحليل کې د تړون د بطلان لامل وګرځي.د يو تړون د بطلان د پورتنيو دريو ګونو علتونو څخه، دوکه(غبن) او اجبار(خشونت) د ډيورند تړون په اړه مطرح دي.

الف - غبن يا دوکه: په بيلو بيلو ډولونو رامنځته کيدای شی: په نړيوالو حقوقو کې بډی يا رشوت هم د دوکې يو ډول ګڼل کيږی. د بډې ورکولو موخه - د بډو ورکونکی په ګټه د تړون اړول دي.د ۱۹۶۹م کال د ويانا کنوانسيون په (۵۰) ماده کې بډې د لاسليک کونکو د آزادې ارادې ، چې د تړون بنسټيزاصل دی،د سلبولولامل ګڼلی دی.د ډيورند په موافقه ليک کې د مستر ډيورند له خوا افغاني لوري ته په بربنډه توګه د مستمری په نامه ، د بډو ورکولو اشاره شوی ده.د ډيورنډ تړون په (۷) ماده کې راغلي دي: « د هند دولت د هند په وړاندی د امير حسن نيت ته هرکلی وايي او نوموړی ته اجازه ورکوي، چې خپل د اړتيا وړ وسلې د هند له لاری تر لاسه کړي... بر سيره پر دې ،د معاملې په برخه کې د امير دوستانه دريځ له کبله، د هند دولت د امير مستمرې د (۱۲) لکه روپيو څخه (۱۸) لکه روپيو ته زياتوي.»

ب ـ اجبار او تشدد: که په هر ډول سره،د تړون لاسليک کولو په بهير کې،د يو دولت د استازی يا پخپله د دولت په وړاندې موجود وي،د تړون اصوليت له رينی څخه باطلوي.د ويانا کنوانسيون په(۵۱) ماده کې راغلي دي: «هر هغه تړون ،چې د يو دولت پر استازی باندې د ګواښ او فشار په وسيله وتړل شي، هيڅ ډول حقوقی آغيز نشي لرلی او بالکل باطل ګڼل کيږي.» په بين المللی حقوقو کې د پخوا زماني راهيسې، د تړون د انعقاد په بهير کې، پربل دولت باندې هر ډول نظامي، سياسي يا اقتصادي فشار، د تړون د بطلان لامل ګڼل شوی دی او په لاتينی اصطلاح « لاکس لاتا »افاده شويدی د ويانا کنوانسيون په (۵۲) ماده کې نوموړی حقوقي حالت داسی بيان شوی دی:« هرهغه تړون، چې د ګواښ يا زور پکارولو پر بنسټ باندې تصويب شوي وي او د ملګرو ملتونو په منشور کې د منل شوو بين المللي حقوقي اصولوسره مخالفت ولري، باطل اعلانيږي .»

د تاريخ په اوږدو کې داسې تړونونه ،چې د زور او زر له لارې تصويب شوي او بيا باطل اعلام شوي دي،خورا زيات دي:

ـ په ۱۹۰۵م کال کې جاپان (سيول) اشغال کړ او کوريايي استازی يې ديته اړ کړ، چې يو تحت الحمايه تړون ته غاړه کيږدی. تړون سره له دی ،چې(۴۰) کاله تر اجرآ لاندی ؤ، په (۱۹۴۵) م کال کې د جاپان د ماتې وروسته باطل اعلام شو .

ـ په ۱۹۳۹م کال د مارچ په ۱۵ د چکوسلواکيا ولسمشر (ها شا) او د هغه د باندنيو چارو وزير، د هتلری آلمان تر فشار لاندی ديته اړ شو، چې د يو تحت الحمايه تړون په چوکات کې، (بوخوم) او (موراوی) آلمان ته وسپاري د آلمان له ماتی وروسته ، نوموړی تحت الحمايه تړون لغوه او نوموړی ايالتونه بيرته چکوسلواکيا پوري وتړل شول.

د نورنبروګ نظامي محکمې هم، د ۱۹۴۶م کال د اکتوبر په(۱) نيټه ،د يو حکم په بنسټ، د نوموړی تړون بطلان سره خپل موافقت ځرګند کړ.

ـ په ۱۹۴۱م کال کې کمبوديا، چې د فرانسي تحت الحمايه دولت ؤ، د جاپان تر نظامي فشارلاندې دې ته اړ شو، چې تايلند سره د پولو تثبيت په اړه يو تړون لاسليک کړي . نوموړي تړون د کمبوديا ځمکنی بشپړتيا سخته تاواني کړې وه. په نړيواله جګړه کې د جاپان له ماتې وروسته ، فرانسي اعلام وکړ ،چې دا تړون د نظامي ګواښ تر فشار لاندی تړل شوی ؤ او د تحت الحمايه نظام سره يو ځای لغوه دی.

امير عبدالرحمان د ډيورند تړون لاسليک کولو په وخت کې د سختو نظامي يرغليزو ګواښونو سره مخ ؤ: د بريتانوي هند حکومت په بيرې، د اورګاډي کرښه د چمن څخه کندهار او د پيښور څخه خيبر لوري ته غزوله او په کويټه کې يې په عسکری مانوروونو لاس پوري کړی ؤ . که د يو تړون د بطلان نور فکتورونه هيڅ په پام کې هم ونه ساتو،بيواځې

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په څير و لولئ

پر امير باندي د افغانستان د نظامي اشغال فشار كفايت كوي، چي د ډيورند تړون خپل مشروعيت له لاسه وركړي او باطل وګڼل شي.۴

د نړيوال تړون نسبيت(Relativity):

په لاتيني حقوقي دود كي د تړون نسبيت په دې ډول څرګند شوى دى: د دوو خواوو ترمنځ « يو تړون د دريمني يا ثالث له پاره كومه وجيبه او حق نه زيږوى »(«Pacta tertis nec nocentnec prosunt»). پدې مورد زيات تفصيل پكار دى ځكه ،چي د ډيورند موافقه ليک د افغانستان او پاكستان ترمنځ نه،بلكي د تحت الحمايه افغانستان او حامى يا پروتكتور انګلستان تر منځ منعقد شوى ؤ. پاكستان د ډيورند د موافقه ليک د انعقاد په وخت كي، له سره موجود نه ؤ . نړيوالي قضايي ادارى پدې متفق دي- كوم تړون چي د دوو هيوادونو تر منځ لاسليک كيږى ،پر دريمني هيواد باندي حقوقى آغيزنشي ښندلى. پدى مورد كي مثالونه خورا زيات دى :

الف. د (۲۰) پيړى په سر كي،آلمان د پولينډ (اوت سيليزي) سيمي باندي دعوه وكړه. د (بين المللي عدالت نړيوال ديوان) په ۱۹۲۶ م كال د مى په ۲۵ نيټه په خپل ۷ نمبر حكم كي داسي تجويز وكړ، چي: «يو تړون يوائي لاسليک كونكو دولتونو ته حق او مكلفيت وركولى شى ، ثالث دولت ته هيڅ ډول حق او مكلفيت نه شي وركولى. د (عدالت بين المللي ديوان)هم نوموړى پريكړه تائيد كره؛

ب ـ د ۱۹۵۵م كال د جولاى په ۲۷ نيټه د يوې الوتكي د غورځيدو پيښي، د بلغاريا او اسرائيلو تر منځ شخړې رامنځته كړې، د عدالت بين المللي ديوان پدې هكله داسي حكم وكړ، چي د ديوان د اساسنامي د ۲۶ مادې پر بنسټ،هيڅ تړون د يو ثالث دولت په اړوند حقوقي اثر نه لري .
په نړيواله كچه، په بيلو بيلو قضيو كي د(بين المللي عدالت نړيوال ديوان) او د (عدالت بين المللي ديوان) پريكړې هميشه د نسبيت اصل پر بنسټ ولاړې وي.
د تاريخ په بهير كى، د دولتونو اړيكو پراتيک هم،چي د ديپلوماسي او اعلاميو له لارى افاده كيږي، د تړونونو د نسبيت د پرنسيب تآييد ښئُي ؛

ج ـ د ۱۹۴۵م كال د فبروري په (۵) نيټه ،د فرانسي ولسمشر جنرال دوګول د (يالتا) كنفرانس د جوړيدو په وړاندي وويل:« فرانسه ځان د هغو تړونونو، چي د خبرو اترو په جريان كي يې ګډون نه درلود، د اجرأ مكلف نه ګڼي ».
همدارنګه په نړيوالو تړونونو كي د نسبيت اصل د تآييد په بنسټ، د ۱۹۷۵م كال د اكتوبر د ۱۴ نيټي د (بن) په اعلاميه كي راغلي دي: « فرانسه ، انګلستان، شمالى آيرلند او امريكا په ډاګه اعلاموي، چي د دوى تر منځ تړل شوى تړونونه پر هيڅ ثالث دولت باندې حقوقى اثر نشي اچولى.» په پاى كي،همدغه د محتوا ډک،مځكنى حقوقي دود او دستور، د ويانا كنفرانس د اعلاميې په ۳۴ ماده كي ، داسي سجل وموند: « يو تړون د ثالث دولتونو په اړه هيڅ حق او وجيبه نشي رامنځته كولى.»
د ټولو پورتنيو توضيحاتو څخه دا په ډاګه څرګنديږي: د ډيورند تړون استعماري توطيه،چي اصلى اړخونه يې تحت الحمايه افغانستان او حامى يا پروتكتور انګلستان دي، له نيكه مرغه ،د پاكستان دولت د حقوقو څخه بهر پاتي كيږي.
لدې كبله،د ډيورند موافقه ليک پاكستان دولت ته هيڅ حق او وجيبه نه په برخه كوي.

د دولتونو وراثت:

د ۱۹۷۸م كال د ويانا كنوانسيون په (۱۵) ماده كي راغلي دي:« په عادي او عمومي حالاتو كي كله ،چي يو دولت د بل دولت ځاى نيسى، وارث دولت د مخكني دولت د حقونو او وجايبو د ميراث مستحق ګڼل كيږى. » دلته غوره سوال دادى چي آيا هغه دولت(لكه پاكستان)،چي داستعماري دولت له منځه تګ وروسته ، نوى رامنځته كيږى، د هغه تړون ،چي د استعمار د واكمنى له خوا منعقد شوى ؤ، يو اړخ شميرلى شو ؟
دلته موضوع د لاندينيو موضوعاتو د طرح كيدو له كبله پيچلى كيږى :

ـ د نوى دولت د خپلواكى (سوورنته) څرنګوالى؛ـ د هغو دولتونو ،چي استعمارى دولت سره يې تړونونه لرل،د حقوقو خوندي ساتل ؛
ـ په څو اړخيزو تړونو كي ، د بين المللي ټولنو د ګټو تامين .
ـ « عمومي قاعده داده، چي د ښكيلاک د واكمنى څخه راپاتي نوى دولت د مخكني دولت د معاهداتو په وړاندى ،د دريمني دولت حيثيت لري او د تړونونو د امتيازاتو او احياناً د وجايبوڅخه ګټه نشي پورته كولاى. په بل عبارت كله، چي د يو تړون يو اړخ له صحنى څخه حذف كيږى ،تړون د خپلى پشتوانى څخه بى برخي كيږي او جنسأ له منځه ځي».۶
د بيلګي په توګه، د عدالت بين المللي ديوان په ۱۹۹۷م كال د سپتامبر د (۲۵) نيټي په خپل حكم كى - هغه تړون ،چي

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همكارى ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيكه ټينګه كړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليكني د ليكنيزي بني پازوالي د ليكوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليكنه له رااليرلو مخكي په څير و لولئ

په۱۹۷۷م کال د « دنیوب» سیند د شاوخوآ ځمکو د ویش په هکله، د چکوسلواکیا او هنګري تر منځ لاسلیک شوی وُ،لدي کبله چي د سلواکیا نوي جوړ شوي دولت په تاوان وُ، لغوه اعلام کړ.
د پورتنيو توضیحاتو څخه داسي څرګندیږی: د پاکستان دولت چي د بریتانوی هند استعماري واکمنی له نسکوریدو راوروسته جوړشو، د ډیورند موافقه لیک د مفاداتوڅخه بی برخی پاتي کیږي.آن تر دي، چي د ډیورند د کرښی په سر باندي د آغزن سیم غزول هم ، د نړیولو حقوقی موازینو په خلاف عمل دی او هلته د پاکستان دولت هر ډول تحریکات د بین المللي حقوقي قواعدو سلامتیا او بشپړتیا ته تاوان نشي رسولی .

د یو تړون د اجرا او تطبیق پروسیجر:

د دی له پاره، چي یو تړون عملی او تطبیقی بنه غوره کړي، بیلابیل پروسیجرونه موجود دي:

الف ـ د یو ثالث دولت ضمانت: د مثال په ډول، امریکا په ۲۰۰۱م کال ، د اسرائیلو او مصر تر منځ د تړون د تطبیق ضمانت په غاړه واخیست .
ب ـ د خارني بین المللي کمیسون جوړیدل:.داسي کمیسون په ۱۹۵۴م کال کي د « ژنیو» د معاهدی په بنسټ ، د لاوُس د ناپیلتوب موافقه لیک د اجرا په مقصد جوړ شو.
ج ـ د موقوت بین المللي کنفرانس تدویر: دا ډول کنفرانس د ویانا د ۱۹۸۵م کال کي د مارچ په (۲۲) د ویانا کنوانسیون له خوآ تجویز شوی دی. د ـ
د تحقیق کمیسون:.دا ډول کمیسون د تړون د اړخونو څخه جوړیږي او د معاهدی د احکاموڅخه د سرغړونو راپور جوړوي او بیا یي د عدالت نړیوال دیوان ته وړاندي کوي.
د ډیورند موافقه لیک د اجرآ په اړه کوم ضمانت نه وُ تاکل شوی. بر خلاف د قراینوڅخه څرګندیږی ،چي موافقه لیک دهمغه لومړیو ورځو څخه تر اوسه پوری په عمل کی وجود نه لري، پدي معنی چي:

الف ـ مخکي له دینه ،چي پاکستان د افغانستان له بي وسي څخه په کټه اخیستو سره به یو اړخیز اقدام د کرښی په اوږدو کي اغزن سیم وغزوي، ولسونو د ډیورند د کرښی په دواړو خواوو کي بي پاسپورته تګ او راتګ کول.
ب ـ آزاد قبایل په بشپړه توګه د پاکستان په سیاسی او حقوقی نظام کي ندي جذب شوي.پدي برخه کي څو ځلي د پنجاب حکومت هلي ځلي د ناکامی سره مخ شوي دي. په قباییلي سیمو کي میشته پښتانه پوځ ته عسکر او حکومت ته مالیه نه ورکوي او خپل ملی هویت یي ساتلی دی.
ج ـ د پښتون ژغورني غورځنګ د حق غوښتني اوسني بیساري تحریکات دا ثابتوي،چي یو جلا ملي، سیاسي، کلتوري او تاریخي هویت په تصنعي توګه ،جبراً پاکستان پوري تړل شوی دی.
د- د تاریخ په اوږدو او په ځانګړی توګه د مقاومت او جهاد په وخت کي، د لر او بر ولسونو تر منځ جذباتی او عاطفی اړیکي د دي لامل شوي، چي د ډیورند کرښه په عمل کي له منځه لاړه شي .

نتیجه

الف ـ د حقوقو د « تیوری» له نظره ،د ډیورند موافقه لیک د توجیه وړ بنه نه لري. په « عمل» کي هم د نوموړی موافقه لیک اجرایی شته والی تر سوال لاندی دی .
ب ـ د ډیورند کرښه ګډه کرښه ده . پاکستان د افغانستان د موافقی پرته ، حق نه لري د کرښی په جوړښت کي،چي په زیاتو سیمو کي هیڅ ندی تثبیت شوي، پخپل سر بدلون راوړي او یا د آغزن سیم په غزولو یا د ماینو په ایښودلو د هغي استقامت وټاکي.د ډیورند د کرښي په اوږدو کي د پاکستان اوسني تحریکات ، د افغانستان په خاوره ښکاره تیری او افغان بي وسه لوری ته د جګړي اعلان ګڼلی شو.
ج ـ په اوس وخت کي افغانستان د یو تمثیلي ، ملي، مرکزي حکومت لرلو څخه بي برخي دی. اوسنی افغانی حکومت چي بهرني پوځونو له خوآ ساتل کیږي، د هیڅ یوي ملي مسالي او په ځانګړي توګه د ډیورند موافقه لیک په برخه کي د هیچا سره ،د معاملي د یو اړخ په توګه د دریدو حق نه لري.
د ـ اوسنی افغانستان د نړیوال ایتلاف تحت الحمایي لاندي شپږ او ورځي تیروي او د باندني خپلواک، ملي سیاست څخه بی برخه ګڼل کیږی.د افغانستان په اوسنیو کړکیچنو حالاتو کي، ځیني توطیه ګرې کړی هڅي لري ،د ډیورند موافقه لیک څخه د افغانستان په تاوان، د پردیو په ګټه ،د یوسیاسی افزار په توګه ناوړه ګټه پورته کړي.
ه ـ د افغانستان او پاکستان تر منځ د نړدیوالي علایق په کافی اندازه موجود دي. دواړه هیوادونه باید په سیمه کي د متقابلي دوستي د مثال نمونه اوسي . د ډیورند کرښه بنایي، د دواړو هیوادونو تر منځ د لا زیاتي همکاری او دوستی لاري پرانیزی او د بیلوالي لامل په توګه ونه پیژندل شي .

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکي په ځیر و لولـئ

و ـ افغانستان او پاکستان د ډیورند کرَښی په سر د اختلاف واقع بینانه او منصفانه حل له پاره ،ښايي يواځې او يواځې سیاسي اوسوله ايزې لارې چارې ولټوي . اوس مهال د موضوع د مطرح کولو وخت ندی .

پای

اخیستځایونه:

۱- بین الملل عامه حقوق،پاریس، ۲۰۰۲،م کال،۲۱۱-۲۱۲پاڼي،Patrick Daillier

۲-بین الملل عامه حقوق،پاریس،۲۰۰۲م کال،۱۹۳پاڼه، Patrick Daillier

۳-بین الملل عامه حقوق،پاریس،۲۰۰۲م کال،۱۹۱پاڼه، M.Martin

۴-بین الملل عامه حقوق،پاریس،۲۰۰۲م کال،۱۹۳پاڼه، Patrick Daillier

۵-کوریا او جاپان ،پاریس،۱۹۱۰م کال،۵۳۶-۵۵۳ پاڼي; V.Peringaquet

۶-نړیوالي اړیکي وپاریسو۱۹۹۲م کالو۴۷۰پاڼه Moreau Defarge

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

يادونه: دليکني د ليکنيزي بڼي پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په ځير و لولـئ